

TANULMÁNY.

Jókai Mór: A Barangok.

Írta : VÁNYI FERENC.

A millennium évében, 1896 május 1-én nyílt meg a budapesti Vígszínház Jókai Mórnak erre az alkalomra írt darabjával: *A Barangok*-kal. Nagy jelentőségű esemény volt ez a magyar társadalmi életben, de a magyar színügy, sőt az irodalom életében is. Ennek az eseménynek nagyszerű keretet adott az a körülmény, hogy összeesett a millennáris ünnepségekkel és az országos kiállítás (május 2-án történt) megnyitásával. Természetes, hogy a színház igazgatósága nagy megfontolással igyekezett megválasztani az első darabot, amely az új színpadon előadásra kerül. Szerencsés gondolat volt, hogy az akkor élő legnagyobb magyar íróra, Jókaira esett a választás s ekként a színház — az egykorú kritika szavai szerint — „a jövőt a jelen legnagyobb írói alakjához kapcsolta“. Az ősz író-fejedelem neve nagy ígéret volt a jövőre a színház működésének kezdetén és a legteljesebb mértékben bele illett abba az ünnepélyes hangulatba, mely az országot a nagy történelmi emlékek felújításának napjaiban eltöltötte.

A Vígszínház közönsége három szerzőt ünnepelt ezen az estén. Az előadás bevezetőjéül Barna Izsónak, a színház karnagyának erre az alkalomra írt ünnepi nyitányát játszották. Utána Kozma Andor Prológ-ja következett, melyben Plautust, Molièret és Kisfaludy Károlyt szólaltatta meg az író. Ezek tanácsára, hogy az új színház legyen modern, mint ahogy ők modernek voltak a maguk idejében, a színház szelleme megfogadja, hogy: „e díszes úri házat, mely e naptól otthonom, a mai időkre valló vígjátéknak szentelem“. Az így megadott program szerint a színháznak modernnek kellett lennie s ezt az irányát meg is tartotta. Ezzel bizonyos fokú ellentétnek látszott az, hogy mégis a 70-ik évét betöltött Jókait kérte fel alkalmi darab írására. Jókai azonban kora

ellenére is igyekezett ebben az alkalmi művében a maga elgondolása szerint modern maradni és beleilleszkedni az új színház légkörébe.

A Prológ után következett Jókai darabja. A címe: A Barangok vagy a paeoniai vojvoda. Vígjáték 3 felvonásban. Történet-hely: Budapest, Barang báró palotája. Idő: a honfoglalás ezredik évfordulója. — Tartalma: Barang Tamás báró sokszoros milliomos, bicikligyárosnak a fia Szigfried, közönyös természetű, a világ dolgaival nem törődő s csak a maga különös kedvteléseinek élő fiatalember. Annál nagyratörőbb az anyja, Nandne, aki értesült róla, hogy a Balkánon egy új állam, Paeonia van alakulóban s lakói most ennek a trónjára fejedelmet keresnek. Az új állam állítólagos követe, Karapumpopulos Archilephtes megjelenik Barangék palotájában s Nandine a fia számára meg akarja vásárolni a vojvodai méltóságot. Kiderül azonban, hogy Karapumpopulos nem más, mint a hirhedt epirusi rablóvezér, aki a Paeoniáról szóló mesét csak azért találta ki, hogy így furfangos módon elrabolhassa a báró pénzét és Barang Ubul grófnak a szépségversenyen első díjat nyert leányát, Ibolykát. A rablót kidobják a palotából s léghajón szélnek eresztik. Szigfriedből nem is lesz vojvoda, hanem — időközben kedvet kapván az elektrotechnikához — egyetemi docens. Minthogy első menyasszonyáról, Barang Jaques amerikai nagyvállalkozó leányáról, Miriamról, Ubul fia Géza javára lemondott, övé lesz a rablótól megszabadított Ibolyka.

Amint látható, a darab tartalma nagyon sovány. Ami hatást keltett, az az epizódoknak tulajdonítható. Irodalmi értéke alig van. Az egykorú kritika nem is foglalkozott a darabbal érdemi-
leg. Amit róla írt, az inkább a szerző iránt való tisztelet, mint a darab méltatása volt. „Jókai egy naív alkalmi darabot írt, a napnak akart szolgálni, inkább keretet adott néhány víg és érzelmes jelenet számára.“ (Budapesti Hírlap.) Fogatkozásait azonban nem mentheti az sem, hogy „Jókai sokkal kiválóbb és hatalmasabb talentum, semhogy megtartsa ama szabályokat, amelyek nyomán a színdarabok támadnak.“ (Pesti Hírlap.) Jókai nem volt igazi színműíró. Huszonhat színdarabja között alig van nagyobb értékű drámai alkotás. Történeti színdarabjai, dramatizált művei, népszínművei, vagy alkalmi darabjai s társadalmi drámája alig érik el azt a mértéket, melyet az irodalmi értékelés e ponton felállít. Az a meg-

állapítás, amit a Pesti Hírlap a Barangokról — a fenti idézet szerint — írt, általában jellemző Jókai egész színműírói tevékenységére. Az a kemény bírálat, amellyel Gyulai Pál a „Dózsa György“-öt illette, majdnem minden darabjára áll. Valóban nem is azt nézte Jókai, hogy a színpad követelményeinek eleget tegyen, hogy a darabban legyen tragikum, Történethűség, a cselekmény egysége, valóságosság, stb. mind mellékes előtte, ő a fantáziáját ereszti szabadon. A „nagy mesemondó“ jelenik meg előttünk ezekben a darabokban is, melyek minden fogyatkozásuk ellenére is sokszor igen jelentős hatást értek el. Nyelve, humora, ötletessége, a sorok között is kicsillanó hazafias érzése: Jókai magyar lelke nem egyet megkedveltetett a magyar közönséggel, mely különösen történetének nehéz napjaiban szívesen feledte a darab szelleméért az irodalmi szempontból kifogásolható hibákat.

Csupán „tarka-barka képsorozat, bohózatos ráma és benne kedves, tréfás jelenetek rajza“ a Barangok is. A darab a millenniumi próba-díszfelvonulással kezdődik. Ennek a során jelenik meg a fejedelmet kereső állítólagos paeoniai nagykövet. Nem sok köze van ehhez az eseményhez annak a lakomának, amelyen a közönségnek nagyon tetsző hazafias felköszöntők elhangzanak. Azután következik a rablóvezér „szélnek-eresztése“. Ezért a „hőstettéért“ kér és kap Szigfried az atyjától lovat, meg huszárönkéntesi ruhát, hogy ő — akinek eddig nem volt hazája és aki eddig nem érzett hazafiúi kötelezettséget — a hazája iránt való köteleességét leszolgálhassa.

Ezt az egymással összefüggésbe nehezen hozható néhány eseményt csak úgy lehetett színpadra vinni, hogy a közélet alakjainak ötletes rajzával, vagy tréfás epizódokkal töltötte ki az író. A darab hőse Szigfried, alig-alig érdemli meg, hogy az eseményeknek központja legyen. Erőtlen, élettelen alak. A magyarok nemzeti ünnepe, a millennium azért nem érdekli, mert ő svájci állampolgár. Atyját előbb még White-nak hívták. Amerikából szakadt ide. Vérbeli üzletember, aki fiát azért tette svájci állampolgárrá, nehogy besorozzák a háborúba kerüljön. Szigfried únja a céltalan életet. Birkavér folyik az ereiben, mert — midőn fiatal korában sok vért vesztett, — azt ömlesztettek belé. Buddhát olvassa, filozófál s titokban verset ír. Miriam jegyese neki, de Gézának csak egy szavába kerül s már lemond a javára Miriámról — minden különösebb ok nélkül.

A darab leghatásosabb alakja *A kőszívű ember fia*-ból is

ismert Tallérossy Zebulon lehetett, aki a díszmenetből szökött el s így jelent meg Barang Tamás „műpalotájá”-ban. Zebulon mint Szvatopluk követe szerepelt a menetben s annak hódolata jeléül vizet vitt Árpádnak — modern, majolika korsóban. De megszomjazott s fenéig ürítette a korsót. Mit sem törődik tovább a díszfelvonulással. „Már most servus honfoglalás.” Később anyakönyvvezető lesz a millennáris kiállítás területén. — *A kis királyok*-ből ismerős alak Horkázy, a vén táltos is.

A darabban a leglendületesebb rész az, amikor az unott Szigfried Ubulnak, a szépségversenyen első díjat nyert leánya, Ibolyka iránt szerelemre gyulad s elhatározza, hogy önerejéből próbál valami lenni. Nem hallgat tovább az anyjára, Nandinera, nem is kell neki a paeoniai fejedelemség, hanem — elektrotechnikus lesz.

Igy lesz a darabból „modern vígjáték”, alakjai századvégi alakok, ahol a nők bicikliznek, vívnak, ahol a vállalkozók bőrzén játszanak, a rablóvezér léghajón akarja elrabolni kiszemelt áldozatát stb.

Ezek az ötletességek és a darabban előforduló hazafias szövegek hangolták fel a közönséget, amely azonban mégis csak a szerzőnek, de nem a darabnak tapsolt. A bemutató előadáson a második emeleti páholyban ülő Jókai kénytelen volt a közönség óhajára többször előrehajolni. A tetszésnyilvánítás azonban csupán addig tartott, amíg az ősz író jelen volt. A darabot május 2-án és 3-án is színpadra hozták, de azután levették a műsorról. Megbukott. Május hatodikán még egyszer előadták Barna Izsó nyitányát és Kozma Prológját, a Barangok helyett azonban A. Bisson: Az államtitkár úr c. darabját játszották Ambrus Zoltán fordításában. (Ezen az estén a király is ott volt az új színházban.)

A darab nem jelent meg nyomtatásban. A Vígszínház könyvtárában levő gépirásos rendező-példányban van ugyan egy nyomtatott lap, ami mutatja, hogy kiszedték, de már a megjelentetésre — tudomásom szerint — nem került sor.

Erről a rendezői példányról látszik, hogy menüvi változtatást, javítást kellett a darabon eszközölni, hogy előadható legyen. A rendező több helyen pótlást is íratott a szerzővel, ami azért érdemel említést, mert így Jókainak körülbelül két ívnyi kézírata s több humoros megjegyzése is fennmaradt benne. Eredeti kéziratát a Nemzeti Múzeum kézírattára őrzi.